

НЕВІДОМІ ІМЕНА В ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ДИДАКТИКИ ФІЗИКИ: ПРОФЕСОР ОЛЕКСАНДР КИЯШКО ЯК АВТОР ОРИГІНАЛЬНОГО ПІДРУЧНИКА ФІЗИКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Микола Головка,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу біологічної, хімічної
та фізичної освіти Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна, e-mail: m.golovko@ukr.net,
ORCID ID: 0000-0002-8634-591X

У статті актуалізовано проблему розбудови змісту навчання фізики у вітчизняній середній школі та його реалізації у підручниках. Акцентовано увагу на доцільності розглядати створення підручника як складний та багатоаспектний процес, що потребує врахування напрацювань сучасної психолого-педагогічної науки, а також передбачає наукову рефлексію, яка спирається на історичний досвід вітчизняної теорії та методики навчання фізики. Висвітлено особливості становлення змісту шкільної фізичної освіти на початку 1930-х років, коли в умовах трансформації вітчизняної освітньої системи були створені дидактично обґрунтована навчальна програма та оригінальні автентичні українські підручники фізики для політехнічної школи. Наголошено на необхідності вивчення традицій підручникотворення в Україні в розрізі формування науково-методичного світогляду та творчої діяльності представників вітчизняної методичної думки з фізики на етапах її інтенсивного розвитку. На підставі вивчення архівних матеріалів, навчально-методичних праць, наукових джерел уперше досліджено науково-педагогічну діяльність видатного вченого та методиста О. В. Кияшка, його внесок у розвиток вітчизняної методики навчання та підручникотворення з фізики.

Ключові слова: історія вітчизняної методики навчання фізики, зміст шкільної фізичної освіти, підручник фізики, професор Олександр Кияшко.

Постановка проблеми. Одним із ключових чинників модернізації загальної середньої освіти в контексті втілення концепції Нової української школи

є запровадження оновленого змісту, спрямованого на формування в учнів компетентностей, визначальних для успішної самореалізації молодого людини в суспільстві [1].

Оскільки підручник залишається важливим засобом реалізації змісту освіти та стрижнем дидактичного забезпечення освітнього процесу, одним із пріоритетних напрямів теорії та методики навчання фізики є проблема обґрунтування нових підходів до створення навчальної книги з фізики. Створення підручника як складний та багатоаспектний процес не лише передбачає постійний пошук у площині досягнень сучасної психолого-педагогічної науки, а й потребує рефлексії, що спирається на історико-методичний досвід.

З огляду на це, особливої актуальності набуває проблема вивчення традицій підручникотворення в Україні, зокрема й у розрізі формування науково-методичного світогляду та творчої діяльності представників вітчизняної методичної думки з фізики на етапах її інтенсивного розвитку. Одним із таких етапів в історії вітчизняної методики навчання фізики є початок 1930-х років, коли в умовах трансформації шкільної фізичної освіти були створені оригінальні автентичні українські підручники фізики для політехнічної школи, одним із авторів яких був О. Кияшко, ім'я якого маловідоме в науковому просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблеми генези змісту шкільного курсу фізики та його втілення в підручниках окресленого періоду знайшли висвітлення у дослідженнях з історії вітчизняної методичної науки, найбільш ґрунтовними з яких є праці Н. Сосницької [2]. Проте вони зосереджені переважно на аналізі традиційної джерельної бази та недостатньо враховують особливості процесів розбудови освітньої системи в Україні у 1920-х — на початку 1930-х років та їх соціокультурного тла.

Як наслідок, поза увагою дослідників залишився науковий доробок вітчизняних методистів — авторів українських підручників фізики, зокрема й О. Кияшка. Одна з поодиноких згадок про навчальні книги за його авторством наявна в праці В. Дедовича та М. Дедовича, присвяченій аналізу формування поняття температури у шкільних підручниках фізики початку ХХ ст. [3].

Мета статті. У дослідженні на підставі вивчення та аналізу архівних матеріалів та опублікованих джерел, що були вилучені із наукового обігу, здійснено спробу вперше висвітлити внесок О. Кияшка у розвиток вітчизняної методики навчання фізики в контексті розбудови змісту шкільної фізичної освіти та підручникотворення.

Виклад основного матеріалу. Як ми показали в дослідженнях [4]; [5], на початок 1930-х років трудова школа України підійшла зі значними успіхами в розбудові фізичної освіти. Наприкінці липня 1931 р. було запроваджено нову навчальну програму, яка характеризувалася суттєвим посиленням науковості змісту навчання фізики (зокрема, з визначенням доцільності вивчен-

ня елементів фізичних теорій) та збереженням при цьому його прикладної спрямованості, розвантаженням від надмірних елементів фізики-техніки, конкретизацією вимог до навчальних досягнень учнів (мінімум знань та навичок), чітким розподілом навчальних годин. До початку нового навчального року всі три групи навчання було забезпечено українськими підручниками фізики.

Проте вже на початку вересня 1931 р. розпочалася хвиля серйозної критики принципів організації радянської політехнічної школи та звинувачень організаторів освіти в лівацьких перекрученнях. У підсумку це мало надважливі результати для української школи та стало початком процесу її уніфікації як складника радянської системи освіти.

У постанові ЦК ВКП(б) від 5 вересня основною хибою політехнічної школи визначалися недостатній рівень загальноосвітніх знань та незадовільне розв'язання завдання підготовки для технікумів та вищої школи «цілком грамотних людей, які добре володіють основами наук (фізика, хімія, математика, рідна мова, географія та ін.)» [6].

Наркоматам освіти союзних республік пропонувалося організувати перероблення навчальних програм, забезпечивши в них точно окреслене коло систематизованих знань (рідна мова, математика, фізика, хімія, географія, історія), та з 1 січня 1932 р. перейти на викладання за новими програмами. Застосування методу проєктів визначено «легковажним методичним проєкторством», що призводить до руйнування школи.

Народний комісаріат освіти (НКО) УСРР приймає рішення звільнити школу від насадження в масовому масштабі заздалегідь не перевічених методів («метод проєктів»), що призводять до відмови від політехнізації, збереження словесної школи, розриву між теоретичним навчанням та практикою; видати нові програми до 20 грудня 1931 р. та спрямувати за ними роботу шкіл до 1 січня 1932 р.) [7].

Водночас ухвалено рішення про створення до 5 листопада розгорнутих програмових настанов, а до 1 грудня — повних програм з основних предметів [8].

Українському науково-дослідному інституту педагогіки було доручено до 10 жовтня 1931 р. визначити структуру та обсяг змісту навчання в школах соцвиху. Для роботи над навчальними програмами створювалися робочі групи (бригади). До обговорення проєктів програм планувалося залучити науковців академічних установ, профспілкові організації та громадськість, наукові товариства. Координував цю роботу Д. Скуратівський, керівник секції масової політехнічної освіти (шкільної секції) Українського науково-дослідного інституту педагогіки (УНДІП) та завідувач методичного сектору НКО УСРР.

Було вирішено сконцентрувати роботу над програмами окремих предметів у наукових центрах України: з математики в Києві, з фізики в Харкові, з

політехнізації праці в Дніпропетровську, з географії в Одесі. Навчальну програму з фізики планувалося створити до 15 жовтня.

Особлива увага приділялася розробленню навчальних програм з фізики, хімії та математики, історії як найважливіших наук для розвитку сучасної техніки. За створення цих програм бригади отримували оплату 250 крб за один друкований аркуш, тоді як з інших предметів — 180 крб [9].

Ці предмети було визнано стратегічно важливими й у контексті формування світоглядних уявлень учнів трудової політехнічної школи. Водночас саме їх розроблення відбувалося з найбільшими труднощами.

Над програмою з фізики працювала бригада, до складу якої входили наукові працівники УНДІП та викладачі Харківського інституту народної освіти (професор Р. Пономарьов (керівник), А. Карлова (заступник), аспірант Д. Оріхів), представник Всеукраїнської асоціації марксистсько-ленінських інститутів Г. Бурдун, вчителі ФЗС А. Філіпковський, Шкуратько. Роботу над програмою було завершено 23 листопада, а 1 грудня її затверджено Методсектором НКО.

Нова програма з фізики була надрукована на початку 1932 р. У пояснювальній записці, підготовленій професором Р. Пономарьовим, зроблено одне достатньо принципове зауваження, що відображає чітку позицію вітчизняних методистів — фізиків, яка була предметом широких дискусій і під час роботи над програмами (за архівними матеріалами). Зокрема, наголошується, що окремі працівники освіти не зовсім правильно розуміють положення постанови щодо відриву політехнічної школи від систематичного та якісного засвоєння основ наук. Підкреслюється неприпустимість відновлення систематичного курсу фізики академічної спрямованості, орієнтованого на «здобування знань заради знань» [10, с. 1].

Посилення систематичності у побудові курсу фізики розглядалося авторами програми в аспекті чіткішого окреслення кола систематизованих знань із метою кращого їх засвоєння учнями, але за умови спрямованості змісту навчання фізики на зв'язок теорії з практикою, формування навичок використовувати набуті знання в майбутній практичній діяльності.

Предметом вивчення визначалася саме фізика (а не виробничі процеси, як у попередній програмі), тісно пов'язана з виробництвом. Відповідно, й у пояснювальній записці йшлося про вивчення спочатку елементів фізичного знання, а потім виробничих процесів, механізмів та машин як його ілюстрації.

У навчальній програмі зроблено відхід від традиційного поділу змісту на міський і сільський варіант та запроваджено систематичні основи фізики. Зміст навчання достатньо чітко структурований.

Наголошувалося на доцільності не обмежуватися лабораторно-експериментальними методами навчання фізики, а давати під час пояснення фізичних явищ основи загальноновизнаних фізичних теорій, зокрема, молекулярно-кі-

нетичної та електронної теорій як підґрунтя уявлень про внутрішню будову речовини, а також ілюструвати, наприклад, основні положення молекулярно-тематичної теорії на прикладах явищ капілярності й дифузії, теплового руху та його впливу на зміни якісного стану тіла.

На відміну від попередніх програм, у яких тривалість вивчення того чи іншого розміру визначалася декадами, у цій програмі чітко встановлено кількість годин (5-й рік навчання — 84 год, 6-й рік навчання — 98, 7-й рік навчання — 144 год з урахуванням астрономічного складника). Якісно змінено структуру самої програми.

Значних організаційних, матеріальних та методичних зусиль було докладено, щоб новий 1932/1933 н. р. вітчизняна середня школа розпочала з новими підручниками. У стислі терміни були створені підручники фізики для семирічної політехнічної школи за новою навчальною програмою та видані багатотисячним тиражем.

Підручник фізики для 5-го року навчання семирічної політехнічної створений творчим колективом, до складу якого увійшли відомі автори Л. Леущенко та В. Франковський (їх творчий доробок висвітлений нами у роботах [11]; [12]), а також О. Кияшко, ім'я котрого залишається невідомим в історії вітчизняної дидактики фізики.

Олександр Васильович Кияшко народився 26 листопада 1894 р. у місті Єлисаветграді (за матеріалами з особистого архіву онука вченого О. Ю. Кияшка) [13].

Детальна інформація про дитячі роки та навчання майбутнього вченого відсутня. Відомо, що О. Кияшко в 1922 р. розпочав роботу в Українській державній гідрометеорологічній службі, яка була створена в 1921 р. на базі метеорологічної секції сільськогосподарського наукового комітету Народного комітету Народного комісаріату землеробства. Її штат 1922 р. становив 34 працівники.

У середині 1920-х років тут функціонували п'ять підсекцій (організаційна, служби погоди, гідрології, сільськогосподарської метеорології, кліматології, земного магнетизму й атмосферної електрики), а також бюро інспекції, видавниче бюро, геофізичний архів, лабораторія, бібліотека, музей і склад. До гідрометеорологічної мережі входили 634 пункти спостережень. Організацію роботи метеорологічної служби здійснював секретаріат, ученим секретарем якого був О. В. Кияшко [14, с. 21].

*Олександр Васильович Кияшко (26.11.1894—15.09.1941)
(фото з особистого архіву О. Ю. Кияшка)*

Таким чином, О. В. Кияшко був одним із організаторів розбудови гідрометеорологічної служби в Україні. Із початку 1930-х років він працював доцентом кафедри експериментальної фізики в Київському інституті народної освіти (згодом Київський педагогічний інститут), яку очолював професор Г. Г. Де-Метц. У цей період О. В. Кияшко поєднав викладацьку діяльність з науково-експериментальною. Виконує оригінальні дослідження використання рентгеноскопії для вивчення якості електрозварювальних швів, організовує рентгенівську лабораторію та курси з підвищення кваліфікації електрозварювальників на заводах Києва [15].

Результати експериментальних досліджень були узагальнені вченим у праці «Дослідження якості зварюваних швів з допомогою рентгенівських променів», опублікованій у наукових записках Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького 1939 р. [16].

У грудні того ж року О. В. Кияшко обійняв посаду виконувача обов'язків кафедри фізики та математики у Білоцерківському сільськогосподарському інституті, створеному на базі Київського агро-інженерного інституту цукрової промисловості та Білоцерківського ветеринарно-зоотехнічного інституту, де працював до початку радянсько-німецької війни. Організував вивчення грозових явищ в атмосфері та розпочав підготовку досліджень впливу та використання рентгенівського випромінювання у тваринництві та сільському господарстві [17].

Зберігся навчальний посібник для студентів заочного відділення, створений професором О. В. Кияшком під час роботи в сільськогосподарському інституті. У ньому розроблено методику виконання лабораторних робіт із молекулярної фізики. У методичних рекомендаціях автор наголошує на найважливіших моментах молекулярно-кінетичної теорії будови речовини та її експериментального підтвердження [18].

Як військовий інженер III рангу О. В. Кияшко воював у складі 38-го запасного батальйону зв'язку при 13-й запасній саперній бригаді. Він загинув 15 вересня 1941 р. у боях із німецькими загарбниками біля села Сенча Полтавської області [19].

Запрошення вченого-експериментатора О. В. Кияшка до колективу зі створення підручників фізики для семирічної політехнічної школи видається цілком доцільним, оскільки автори намагалися врахувати вимогу політехнізації навчання фізики в трудовій школі та не лише відобразити у змісті нових підручників досягнення сучасної техніки, а й показати зв'язок фізики з технологією та виробництвом, її значення як основи принципу дії машин і механізмів.

Нові підручники потребували політехнічного наповнення, включення навчального матеріалу, який висвітлює сучасні досягнення фізичної науки та їх технічне застосування. Такий підхід став однією з умов, що забезпечили під-

ручникам фізики цих авторів органічне узгодження навчального матеріалу з практикою та сучасною технікою.

Своєчасне забезпечення підручниками фізики всіх груп старшого концентру семирічної політехнічної школи потребувала інтенсивної творчої роботи. Підготувати до видання одночасно підручники у двох частинах для трьох класів авторам та видавництву було не просто. Саме тому підручники друкувалися у двох частинах, відповідно до розділів навчальної програми за семестрами.

За основу структурування навчального матеріалу автори взяли конкретні виробничі процеси, галузі народного господарства або об'єкти спостереження та праці учнів у шкільних майстернях. Доцільно зауважити, що такий підхід не перешкодив чіткій систематизації фізичних знань як провідного принципу побудови підручника. Його реалізація в умовах політехнізації освіти мала забезпечуватися вивченням фізики «від практики до теорії та знову до практики» [10, с. 2].

Підручник фізики для 5-го класу (рисунок) став першою в історії вітчизняної дидактики фізики навчальною книгою для середньої школи, створеною згідно з чітко визначеними вимогами до структури та методичного апарату.

Зміст навчального матеріалу відповідав навчальній програмі, що, безперечно, сприяло впорядкуванню та систематизації навчального процесу з фізики в трудовій школі. Заслугує на увагу методичний апарат. Виклад матеріалу логічний і послідовний. Після параграфів учням пропонуються контрольні запитання для закріплення вивченого матеріалу. Розроблено систему вправ для забезпечення формування практичних вмінь та навичок. Наводяться завдання для шкільної майстерні.

Лабораторні роботи дібрані згідно з програмовим мінімумом. Вони мають чітко сформульовану мету та конкретизовані навчальні завдання, а їх структура та запропонована методика опрацювання відповідають основним дидактичним вимогам до шкільного фізичного експерименту, стимулюють учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Початок 1930-х років у історії вітчизняної дидактики фізики характеризується як етап активної розбудови змісту та методів навчання, що набуло відображення в підручниках фізики для трудової політехнічної школи.

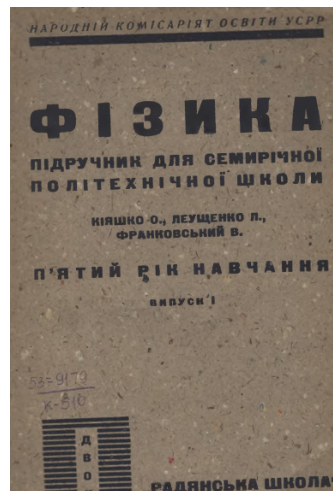

Рисунок. Підручник «Фізика» для 5 класу семирічної політехнічної школи О. Кіяшка, Л. Леуценка, В. Франковського, 1932 р.

Було створено курс фізики, в якому чітко окреслене коло систематизованих знань із метою кращого їх засвоєння учнями, що наближало його до систематичного курсу. Зміст навчання фізики спрямовується на забезпечення органічного зв'язку теорії з практикою, формування навичок використовувати набуті знання в майбутній практичній діяльності. Завдяки зусиллям українських учених створюється оригінальне навчально-методичне забезпечення з фізики нового покоління.

Дослідження особливостей вітчизняного підручникотворення з фізики та творчого доробку методистів — авторів підручників важливе не лише в контексті відтворення історії вітчизняної методики навчання фізики як цілісного процесу, а й з огляду на перспективи використання цього досвіду у вирішенні актуальних дидактичних проблем сучасної шкільної фізичної освіти.

Використані джерела

1. «Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>. Дата звернення: Квіт. 02, 2020.
2. Н. Л. Сосницька, Фізика як навчальний предмет у середній загальноосвітній школі України: історико-методологічні і дидактичні аспекти : монографія. Київ, Україна: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. 399 с.
3. В. М. Дедович, та М. М. Дідович, «Температура і термометр в шкільних підручниках фізики початку ХХ століття», Вісник Чернігівського національного педагогічного університету, Вип. 15, с. 281—283, 2009.
4. М. В. Головка, «Підручник для трудової школи як феномен вітчизняної дидактики фізики 20—30-х рр. ХХ ст.», Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць, №1(10), с. 293—301, 2010.
5. М. В. Головка, «Проблема формування змісту курсу фізики української школи в історико-методичному контексті та викликах сьогодення», Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Вип. 53, с. 49—56, 2016.
6. Про початкову та середню школу. З постанови Центрального комітету ВКП(б) від 5 вересня 1931 р., «Керівні матеріали про школу (Довідник директора школи)». Київ, Україна: Радянська школа, 1966, с. 28—37.
7. До всіх відділів НАРОсвіти, завідувачів шкіл, учителів. Матеріали по розробці тематики політехнічної бібліотеки учня та про складання й перегляд учбових програм і підручників, ЦДАВО, Ф. 166, Оп. 10, № 493, арк. 119—128.
8. Проект постанови про видання підручників для шкіл соцвиху на 1932/33 учбовий рік. Матеріали по розробці тематики політехнічної бібліотеки учня та про складання й перегляд учбових програм і підручників, ЦДАВО, Ф. 166, Оп. 10, № 493, арк. 79—79 об.
9. Матеріали про складання й видання підручників і програм для учбових закладів України, ЦДАВО, Ф. 166, Оп. 10, № 494, арк. 106.
10. Програми з фізики для старшого концентру семирічної політехнічної школи (ФЗС та ШКМ). Харків, Україна: ДВУ «Радянська школа», 1932, 17 с.

11. М. В. Головка, «Дидактична система Віанора Франковського — органічне поєднання теорії та практики у вітчизняній методиці навчання фізики», *Фізика та астрономія в школі*, №3, с. 38—42, 2011.
12. М. В. Головка, «Невідомі імена в історії вітчизняної дидактики фізики: професор Леонід Леущенко як автор оригінальної методичної системи», *Збірник наукових праць ам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*, Вип. 19, с. 15—18, 2013.
13. Анкета по розыску и установлению судьбы военнослужащего срочной службы Советской армии, письменная связь с которым утачена в период Отечественной войны (1941—1945 гг.), Особистий архів О. Ю. Кияшка.
14. В. М. Ліпінський, «Гідрометеорологічна служба України». [Електронний ресурс]. Доступно: http://hydrohistory.ru/files/books/gdrometeorologchna_slujba_ukrani_kiv_2011.pdf. Дата звернення: Квіт. 02, 2020.
15. «Білоцерківський аграрний університет. Історичні нариси». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://btsau.edu.ua/uk/content/istorychni-narysu>. Дата звернення: Квіт. 02, 2020.
16. О. В. Кияшко, «Дослідження якості зварюваних швів з допомогою рентгенівських променів», *Наукові записки Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького : фізико-математ. зб., Т. II., с. 29—35, 1939.*
17. «Білоцерківський аграрний університет. Історичні нариси». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://btsau.edu.ua/uk/content/istorychni-narysu>. Дата звернення: Квіт. 02, 2020.
18. От жены погибшего офицера инженера 3 ранга Кияшко А. В. — Кияшко Веры Митрофановны проживающей в г. Киеве по ул. Мельника 73 кв. 3. Заявление, Особистий архів О. Ю. Кияшка.
19. О. В. Кияшко, *Фізика. Завдання №3*. Біла Церква. Україна: КАІЦП. Б.р. 23 с.
20. О. Кияшко, Л. Леущенко, та В. Франковський, *Фізика. Підручник для семирічної політехнічної школи. 5 рік навчання. Випуск I*. Харків. Україна: Радянська школа, 1932. 124 с.

References

1. «Nova Ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>. Data zvernennia: Kvit. 02, 2020.
2. N. L. Sosnytska, *Fyzyka yak navchalnyi predmet u serednii zahalnoosvitnii shkoli Ukrainy: istoryko-metodolohichni i dydaktychni aspekty : monohrafiia*. Kyiv, Ukraina: NPU imeni M. P. Drahomanova, 2005. 399 s.
3. V. M. Dedovych, ta M. M. Didovych, «Temperatura i termometr v shkilnykh pidruchnykakh fizyky pochatku XX stolittia», *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu*, Vyp. 15, s. 281—283, 2009.
4. M. V. Holovko, «Pidruchnyk dlia trudovoi shkoly yak fenomen vitchyznianoï dydaktyky fizyky 20—30-ky rr. XX st.», *Problemy suchasnoho pidruchnyka : zb. nauk. prats, №1(10)*, s. 293—301, 2010.

5. M. V. Holovko, «Problema formuvannia zmistu kursu fizyky ukrainskoi shkoly v istoriko-metodychnomu konteksti ta vyklykakh sohodennia», *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova*, Vyp. 53, s. 49—56, 2016.
6. Pro pochatkovu ta seredniu shkolu. Z postanovy Tsentralnoho komitetu VKP(b) vid 5 veresnia 1931 r., «Kerivni materialy pro shkolu (Dovidnyk dyrektora shkoly)». Kyiv, Ukraina: Radianska shkola, 1966, s. 28—37.
7. Do vsikh viddiliv NAROsivity, zaviduvachiv shkil, uchyteliv. Materialy po rozrobtsi tematyky politekhnichnoi biblioteky uchnia ta pro skladannia y perehliad uchbovykh proham i pidruchnykiv, TsDAVO, F. 166, Op. 10, №493, ark. 119—128.
8. Proekt postanovy pro vydannia pidruchnykiv dlia shkil sotsvykhu na 1932/33 uchbovyi rik. Materialy po rozrobtsi tematyky politekhnichnoi biblioteky uchnia ta pro skladannia y perehliad uchbovykh proham i pidruchnykiv, TsDAVO, F. 166, Op. 10, №493, ark. 79—79 ob.
9. Materialy pro skladannia y vydannia pidruchnykiv i proham dlia uchbovykh zakladiv Ukrainy, TsDAVO, F. 166, Op. 10, №494, ark. 106.
10. Prohamy z fizyky dlia starshoho kontsentru seymrichnoi politekhnichnoi shkoly (FZS ta ShKM). Kharkiv, Ukraina: DVU «Radianska shkola», 1932, 17 s.
11. M. V. Holovko, «Dydaktychna systema Vianora Frankovskoho — orhanichne poiednannia teorii ta praktyky u vitchyzniani metodytsi navchannia fizyky», *Fizyka ta astronomiia v shkoli*, №3, s. 38—42, 2011.
12. M. V. Holovko, «Nevidomi imena v istorii vitchyzniano dydaktyky fizyky: profesor Leonid Leushchenko yak avtor oryhinalnoi metodychnoi systemy», *Zbirnyk naukovykh prats amianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka*, Vyp. 19, s. 15—18, 2013.
13. Anketa po rozyisku y ustanovleniui sudby voenosluzhashchego srochnoi sluzhby Sovetskoï armuy, pysmennaiia sviaz s kotorym utachena v peryod Otechestvennoi voiny (1941—1945 hh.), *Osobystyi arkhiv O. Yu. Kyiashka*.
14. V. M. Lipynskiy, «Hidrometeorolohichna sluzhba Ukrainy». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://hydrohistory.ru/files/books/gdrometeorologchna_slujba_ukrani_kiv_2011.pdf. Data zvernennia: Kvit. 02, 2020.
15. «Bilotserkivskiy ahrarniy universytet. Istorychni narisy». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://btsau.edu.ua/uk/content/istorychni-narysy>. Data zvernennia: Kvit. 02, 2020.
16. O. V. Kyiashko, «Doslidzhennia yakosti zvariuvanykh shviv z dopomohoiu renthenivskykh promeniv», *Naukovi zapysky Kyivskoho derzhavnogo pedahohichnoho instytutu imeni O. M. Horkoho : fizyko-matemat. zb., T. II., s. 29—35, 1939.*
17. «Bilotserkivskiy ahrarniy universytet. Istorychni narisy». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://btsau.edu.ua/uk/content/istorychni-narysy>. Data zvernennia: Kvit. 02, 2020.
18. Ot zheny pohybshego ofytsera ynzhenera 3 ranha Kyiashko A. V. — Kyiashko Vera Mytروفановны prozhyvaiushchei v h. Kyeve po ul. Melnyka 73 kv. 3. Zaiavlenye, *Osobystyi arkhiv O. Yu. Kyiashka*.
19. O. V. Kiiashko, *Fizyka. Zavadania №3. Bila Tserkva. Ukraina: KAIITsP. B.r. 23 s.*
20. O. Kiiashko, L. Leushchenko, ta V. Frankovskiy, *Fizyka. Pidruchnyk dlia seymrichnoi politekhnichnoi shkoly. 5 rik navchannia. Vypusk I. Kharkiv. Ukraina: Radianska shkola, 1932. 124 s.*

Николай Головко, кандидат педагогических наук, доцент, старший научный сотрудник, ведущий научный сотрудник отдела биологического, химического и физического образования Института педагогики НАПН Украины, г. Киев, Украина

НЕИЗВЕСТНЫЕ ИМЕНА В ИСТОРИИ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ДИДАКТИКИ ФИЗИКИ: ПРОФЕССОР АЛЕКСАНДР КИЯШКО КАК АВТОР ОРИГИНАЛЬНОГО УЧЕБНИКА ФИЗИКИ ДЛЯ УКРАИНСКОЙ ШКОЛЫ

В статье актуализирована проблема развития содержания обучения физике в отечественной средней школе и его реализации в учебниках. Акцентируется внимание на целесообразности рассмотрения создания учебника как сложного и многоаспектного процесса, требующего учета наработок современной психолого-педагогической науки, а также предусматривающего научную рефлексию, которая опирается на исторический опыт отечественной теории и методики обучения физике. Освещены особенности становления содержания школьного физического образования в начале 1930-х годов, когда в условиях трансформации отечественной образовательной системы были созданы дидактически обоснованные учебные программы и оригинальные аутентичные украинские учебники физики для политехнической школы. Отмечена необходимость изучения традиций учебников в Украине в разрезе формирования научно-методического мировоззрения и творческой деятельности представителей отечественной методической мысли по физике на этапах ее интенсивного развития. На основе изучения архивных материалов, учебно-методических работ, научных источников впервые исследованы научно-педагогическая деятельность выдающегося ученого и методиста А. В. Кияшко, его вклад в развитие отечественной методики обучения и создания учебников по физике.

Ключевые слова: история отечественной методики обучения физике, содержание школьного физического образования, учебник физики, профессор Александр Кияшко.

Mykola Holovko, Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D.), Senior Researcher, Senior Researcher at the Chemical, Biological, and Physical Education Department, Institute of Pedagogy of the the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

UNKNOWN NAMES IN THE HISTORY OF DOMESTIC DIDACTICS OF PHYSICS: PROFESSOR OLEKSANDR KYIASHKO AS THE AUTHOR OF THE ORIGINAL TEXTBOOK OF PHYSICS FOR THE UKRAINIAN SCHOOL

The article actualizes the problem of developing the content of teaching physics in the national secondary school and its implementation in textbooks. Emphasis is placed on the expediency of considering the creation of a textbook as a complex and multidimensional process that requires taking into account the developments of modern psychological and pedagogical science, as well as providing for scientific reflection based on the historical and methodic experience of national theory and methods of teaching physics.

The peculiarities of the formation of the content of school physical education in the early 1930's are highlighted, when in the conditions of transformation of the national educational system, didactically substantiated curriculum and original authentic Ukrainian textbooks of physics for polytechnic school were created.

It is emphasized as to the need to study the traditions of textbook creation in Ukraine in the context of the formation of scientific and methodological outlook and creative activity of representatives of national methodological think tanks in physics at the stages of its intensive development.

On the basis of the study of archival materials, educational and methodological works, scientific sources, the scientific and pedagogical activity of a prominent scientist and methodologist O. V. Kyiashko, his contribution to the development of national teaching methods and textbooks in physics is currently being examined for the first time..

It is concluded that in the early 1930's there was a tendency to increase the systematicity of the school course of physics, to define more clearly the circle of systematic knowledge in order to better assimilate them to students, to focus the content of teaching physics on the connection of theory with practice, to develop the skills of using the acquired knowledge. This, in turn, is reflected in new textbooks.

The structure and peculiarities of the manual of physics textbook for the 5th form of a seven-year school, co-authored by O. V. Kyiashko, are analyzed. It is shown that in the context of polytechnic training of physics, the content of the textbook organically reflects the connection of physics with technology, its importance as the basis of production.

Keywords: history of national methods of teaching physics; the content of school physical education; physics textbook; Professor Oleksandr Kyiashko.